

**DNK EKSPERTIZASI OTKAZISHDA BIOLOGIK IZLARINING
AHAMIYATI**

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar Vazirligi
Akademiyasi Kriminalistik ekspertizalar kafedrasida Katta o'qituvchisi, podpolkovnik*

Haydarov Ilhom

*O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi kunduzgi ta'lim 2-
bosqich kursanti, safdor*

Oribjonov Saidbek Obro'yjon o'g'li

Annotatsiya

DNK ekspertizasi jinoyatlarni ochish va ularni tergov qilishda muhim rol o'ynaydi. Bu sohada dnk ekspertizasi, ya'ni identifikatsiya va individualizatsiya uchun ishlatiladigan biologik belgilar, juda muhim ahamiyatga ega. biologik izlarining dnk ekspertizadagi roli, ayniqsa, aybdor shaxsni aniqlashda, jinoyatga aloqador shaxslarni tasvirlashda va tasodifiy yoki maqsadli huquqbuzarliklarni o'rganishda katta ahamiyat kasb etadi. biologik izlari odatda eng aniq va o'ziga xos biologik belgilardan biri bo'lib, bu ekspertiza turining jinoyatlarni tergov qilishda qo'llanilishi juda samarali va aniq natijalarga olib keladi. Dnk ekspertizasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundaki, har bir insonning biologik belgilari boshqa shaxslarning biologik belgilaridan sezilarli darajada farq qiladi. Shuning uchun biologik izlar jinoyat joylarida qoldirilgan izlar sifatida, har bir insonni ajratishga yordam beradigan juda aniq bir vosita sifatida ishlatiladi. Dnk ekspertizasi o'tkazish, asosan, jinoyatchilikni identifikatsiyalashda va jinoyatchining ishtirokini tasdiqlashda samarali hisoblanadi. Jinoyat joyidan topilgan boshqa biologik izlar (masalan, qon yoki soch izlari) ekspertizada ishlatiladi. Ular, masalan, huquq-tartibot organlari tomonidan tergov olib borilayotgan jinoyatning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi. Biologik izlari bilan bog'liq dnk ekspertizalar, jinoyatni sodir etish vaqtida shaxsning holatini yoki maqsadlarini aniqlashga yordam berishi mumkin.

Misol uchun, qon izlari jangovar yoki kurash holatlarini, shaxsning qo'lida qanday qurol bo'lganini yoki unga o'ziga xos tarzda qanda ta'sir ko'rsatilganini ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston hududida ham dnk ekspertizalari keng qo'llanilmoqda. Bu ekspertiza turi, odatda, jinoyatni aniqlash va jinoyatchilarni izlash jarayonlarida yordam beradi. DNK aybdor shaxsni aniqlash, shuningdek, jinoyatning sodir bo'lishi vaqtida qanday holatlarda yuzaga kelganini aniqlash uchun qo'llanadi. Bunday ekspertizalar jinoyat joyida qoldirilgan izlarni tizimli tarzda tahlil qilish va so'nggi ilmiy yondashuvlar asosida kuzatish imkonini beradi. Bundan tashqari, biologik izlari va ularning ekspertizasi jismoniy dalillarni to'plab, jinoyatni tergov qilish jarayonida ishonchli va aniqlikni ta'minlaydi. DNK ekspertiza, birinchi

navbatda, biologik izlarining qanday hosil bo'lishi, qayerda va qanday holatda qolishi, shuningdek, ularni qanday tarzda ajratish va identifikatsiya qilishni o'rgatadi. Bu jarayonda zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar, jumladan, maxsus tahlil usullari va aniq tahlil tizimlari, ekspertlar tomonidan qo'llaniladi. Natijada, biologik izlarining ahamiyati yanada oshib, ularni aniqlash va jinoyat joyidagi izlarni bog'lash jarayoni yanada samarali bo'ladi. DNK ekspertizalarda biologik izlari yordamida jinoyatchilikni aniqlashning ahamiyati shundaki, ular faqat biror jinoyatni aniqlashda emas, balki ularni tegishli qoidalar asosida tasvirlash va boshqa biologik izlar bilan birgalikda mukammal izlanishlar o'tkazishda ham yordam beradi. Biologik izlari, o'ziga xos belgilari bilan birga, ko'plab jinoyatlarni aniqlash va tergov qilishda yuzaga keladigan ko'plab muammolarni hal qilishda eng ishonchli va samarali dalillardan biridir. Shunday qilib, biologik izlarining dnk ekspertizalaridagi roli juda katta ahamiyatga ega. Bu usul, ayniqsa, jinoyatlarni o'rganish va jinoyatchilarni izlashda muhim ahamiyat kasb etadi. biologik izlari yordamida jinoyat joyidagi dalillarni tahlil qilish va ajratish, zamonaviy texnologiyalar yordamida mukammal natijalarga erishish mumkin. Shu tarzda, biologik izlarining ekspertizadagi ahamiyati nafaqat jinoyatlarni aniqlashda, balki jamoat xavfsizligini ta'minlashda ham muhim vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar : biologik izlar, dnk ekspertizasi, jinoyat joyi, dnk ekspertizasi texnologiyalari, kimyoviy reagentlar, biologik izlarni olish usullari, kimyoviy reaksiya.

Аннотация

ДНК-тестирование играет важную роль в раскрытии и расследовании преступлений. В этой области большое значение имеет экспертиза ДНК, т.е. биологических маркеров, используемых для идентификации и индивидуализации. Роль биологических следов в ДНК-экспертизе особенно важна для установления виновного лица, описания лиц, причастных к преступлению, а также расследования случайных или умышленных преступлений. Биологические следы обычно являются одними из самых точных и специфических биологических признаков, и использование этого вида экспертизы в уголовных расследованиях приводит к очень эффективным и точным результатам. Одной из уникальных особенностей ДНК-тестирования является то, что биологические характеристики каждого человека существенно отличаются от биологических характеристик других людей. Вот почему биологические следы используются как следы, оставляемые на месте преступления, как весьма специфический инструмент, помогающий распознать каждого человека. Тестирование ДНК в первую очередь эффективно для выявления преступлений и подтверждения причастности преступника. Другие биологические следы, обнаруженные на месте преступления (например, следы крови или волос), используются в судебной экспертизе. Они помогают,

например, определить специфику преступления, расследуемого правоохранительными органами. Анализы ДНК, связанные с биологическими следами, могут помочь определить состояние или намерения человека на момент совершения преступления. Например, пятна крови могут указывать на ситуации боя или борьбы, на то, какое оружие было в руках у человека или как он подвергся определенному виду воздействия.

ДНК-экспертиза также широко применяется в Узбекистане. Этот вид экспертизы обычно помогает в процессе раскрытия преступлений и поиска преступников. ДНК используется для установления личности преступника, а также для определения обстоятельств преступления. Подобные экспертизы позволяют проводить систематический анализ и отслеживать следы, оставленные на месте преступления, на основе новейших научных подходов. Кроме того, биологические следы и их исследование обеспечивают надежность и точность в процессе сбора вещественных доказательств и расследования преступления. ДНК-экспертиза в первую очередь изучает, как образуются биологические следы, где и в каком состоянии они сохраняются, а также как их разделять и идентифицировать. В этом процессе эксперты используют современные технологии и инновационные подходы, в том числе специальные методы анализа и точные системы анализа. В результате возрастает значимость биологических следов, что повысит эффективность их идентификации и процесса связывания следов на месте преступления. Важность использования биологических следов в ДНК-экспертизах для выявления преступлений заключается в том, что они не только помогают идентифицировать преступление, но и описать его в соответствии с соответствующими правилами и провести тщательное исследование в сочетании с другими биологическими следами. Биологические следы, наряду с их уникальными характеристиками, являются одним из самых надежных и эффективных доказательств при решении многих задач, возникающих при раскрытии и расследовании многих преступлений. Таким образом, роль биологических следов в ДНК-экспертизах имеет большое значение. Этот метод особенно важен при расследовании преступлений и розыске преступников. Используя биологические следы, можно анализировать и разделять улики на месте преступления, достигая при этом отличных результатов с помощью современных технологий. Таким образом, биологические следы в криминалистике играют важную роль не только в раскрытии преступлений, но и в обеспечении общественной безопасности.

Ключевые слова: биологические следы, ДНК-экспертиза, место преступления, технологии ДНК-экспертизы, химические реагенты, методы получения биологических следов, химическая реакция.

Annotation DNA expertise plays an important role in solving and investigating crimes. In this field, DNA expertise, that is, biological signs used for identification and individualization, is of great importance. The role of biological traces in DNA expertise is especially important in identifying the guilty party, describing persons involved in a crime, and studying accidental or purposeful offenses. Biological traces are usually one of the most accurate and specific biological signs, and the use of this type of expertise in investigating crimes leads to very effective and accurate results. One of the distinctive features of DNA expertise is that the biological signs of each person differ significantly from the biological signs of other people. Therefore, biological traces are used as traces left at crime scenes, as a very specific tool that helps to distinguish each person. Conducting DNA expertise is mainly effective in identifying crimes and confirming the involvement of the criminal. Other biological traces found at a crime scene (such as blood or hair) are used in forensics. They can, for example, help law enforcement agencies identify the specific characteristics of a crime being investigated. DNA forensics can help determine a person's condition or intentions at the time of the crime. For example, blood traces can indicate the circumstances of a fight or struggle, what kind of weapon a person had in their hands, or how they were specifically affected.

DNA forensics is also widely used in Uzbekistan. This type of forensics usually helps in the process of identifying a crime and searching for criminals. DNA is used to identify the guilty party, as well as to determine the circumstances under which the crime occurred. Such forensics allow for a systematic analysis of traces left at the crime scene and their tracking based on the latest scientific approaches. In addition, biological traces and their examination provide reliability and accuracy in the process of investigating a crime by collecting physical evidence. DNA examination, first of all, teaches how biological traces are formed, where and in what condition they remain, as well as how to separate and identify them. In this process, modern technologies and innovative approaches, including special analysis methods and precise analysis systems, are used by experts. As a result, the importance of biological traces increases, and the process of their detection and linking traces at the crime scene becomes more effective. The importance of identifying crimes using biological traces in DNA examinations is that they help not only in identifying a crime, but also in describing them based on the relevant rules and conducting thorough research in conjunction with other biological traces. Biological traces, along with their unique characteristics, are one of the most reliable and effective evidence in solving many problems that arise in the detection and investigation of many crimes. Thus, the role of biological traces in DNA examinations is of great importance. This method is especially important in the study of crimes and the search for criminals. Using biological traces, it is possible to analyze and separate evidence at crime scenes, and with the help of modern

technologies, excellent results can be achieved. Thus, the importance of biological traces in forensics is not only an important tool in detecting crimes, but also in ensuring public safety.

Keywords: biological traces, DNA examination, crime scene, DNA examination technologies, chemical reagents, methods for obtaining biological traces, chemical reaction.

Kirish

DNK ekspertiza, jinoyatlarni tergov qilish va aybdorlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan sohalaridan biridir. Bu soha turli xil biologik izlarni tahlil qilib, ular orqali jinoyatlarni ochish va sodir etgan shaxslarni aniqlashga yordam beradi. DNK ekspertiza turlaridan biri sifatida qon izlari tahlili, jinoyatchilikni tergov qilishda qo'llaniladigan eng ishonchli va samarali metodlardan hisoblanadi. Qon tahlili asosan jinoyat joylaridan topilgan qon izlari orqali amalga oshiriladi va bu jarayonning samaradorligi, uning jiddiy ilmiy asoslariga va texnologik rivojlanishlarga asoslanadi. Qon izlari o'zining o'ziga xos va noyob xususiyatlari bilan boshqa biologik izlardan farq qiladi, shuning uchun ular dnk ekspertizalarda jinoyatchini aniqlashda yoki jinoyat joyini tahlil qilishda katta ahamiyatga ega. biologik izlari har bir insonning tana shakli, tartibi va holati bilan o'ziga xosdir. Shu sababli, ularning yordamida har bir shaxsni aniq identifikatsiya qilish mumkin. biologik izlarining ahamiyati, ayniqsa, jinoyat joylaridan topilgan izlarni analiz qilishda yaqqol namoyon bo'ladi.

Masalan, agar jinoyat joyida qon yoki so'lak izlari mavjud bo'lsa, ularni to'g'ri tahlil qilish orqali jinoyatni amalga oshirgan shaxsni aniqlash mumkin bo'ladi. Bu jarayon faqatgina biologik izlarini o'rganish bilan cheklanmaydi, balki, jinoyatning qanday amalga oshirilganligi, huquqbuzarlikning xarakteri, va jinoyatchining fizikal holati haqida ham ko'plab ma'lumotlar olish imkonini beradi. Biologik tahlil olib borish uchun turli xil ilmiy usullar va texnologiyalar ishlatiladi. Ulardan eng ko'p qo'llaniladigan usullardan biri bu zamonaviy texnologiyalar bo'lib, ular biologik izlarini aniqlash, o'rganish va solishtirishda katta ahamiyatga ega. Masalan, X-xromosoma markeri tahlil, biologik izlarining mikroskopik o'lchamlarini aniqlash va maxsus texnik vositalar yordamida bu izlarni boshqa biologik izlaridan farqlash usullari kiritilgan. Shu bilan birga, jinoyat joyida qoldirilgan biologik izlarini tekshirish jarayonida ilg'or kompyuter tizimlari va dasturlaridan foydalanish mumkin. Bular ekspertlarga tez va samarali ravishda aniq va to'g'ri tahlil qilish imkonini beradi, bu esa jinoyatchilikni aniqlashda ahamiyatli omil hisoblanadi.

Asosiy qism

Biologik izlari dnk ekspertizada qo'llaniladigan va juda samarali bo'lgan dalil sifatida tanilgan. DNK sud tibbiyotida (yoki sud-genetika) huquqiy va jinoyat ishlarida olingan biologik materiallardan DNK tahlilini amalga oshirishni anglatadi. Bu soha

DNKning aniq va ishonchli identifikatsiyasi, qarindoshlikni tekshirish, jinoyatlarni fosh etish va o'lim sabablarini aniqlashda katta ahamiyatga ega. Ularning o'ziga xosligi shundaki, har bir insonning hujayralari o'ziga xos shaklga, tuzilishga va holatga ega bo'ladi. Shu sababli, biologik izlar har bir shaxsni aniq va ishonchli tarzda identifikatsiya qilishga yordam beradi. Jinoyat joylarida biologik izlari topilgan taqdirda, ular orqali jinoyatchini aniqlash va jinoyatning qanday sodir etilganini tushunish mumkin. Dnk ekspertizasi biologik izlar sifatida tanib olinadi va ularning tahlil qilinishi orqali jinoyatchilikni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Biologik izlarining dnk ekspertizadagi o'rni shundan iboratki, ular o'zining noyob va o'zgarmas xususiyatlari bilan boshqa izlardan ajralib turadi. hujayralar har bir inson uchun o'ziga xos va individual bo'lib, ular hech qachon takrorlanmaydi. Bu xususiyat Biologik izlarini jinoyatlarni aniqlashda, ayniqsa jinoyatchini aniqlashda samarali vosita sifatida qo'llashga imkon beradi. Asosan qon tahlili otkazilganda insondan namuna uchun qon olish mumkun.

Qon namunalari DNK ekspertizasida eng keng qo'llaniladigan obyektlardan biridir. Qon, uning tarkibidagi hujayralarda DNK mavjud bo'lib, bu hujayralar orqali shaxsni aniqlash, qarindoshlikni tekshirish, genetik kasalliklarni o'rganish va boshqa biologik tahlillarni amalga oshirish mumkin. Qondan DNKni ajratib olish uchun tahlil qilish jarayonida biologik hujayralardan DNKni ekstraksiya qilish jarayoni o'tadi. DNKni ajratib olishda hujayra devorlarini sindirish va DNKni suyuqlikdan ajratib olish uchun kimyoviy reaksiyalar yoki mexanik usullar qo'llaniladi. Qon namunalaridan olingan DNK, yuqori aniqlik bilan shaxsni aniqlash va boshqa genetik tahlillarni o'tkazish imkoniyatini beradi. Bu, sud ekspertizasi, tibbiy tekshiruvlar yoki ilmiy tadqiqotlar uchun juda muhimdir. Shuning uchun ularni foydalanishda saqlashga katta e'tibor beriladi. Qon namunalarini saqlash uchun sovutish yoki maxsus saqlash sharoitlari zarur, chunki DNKni uzoq vaqt saqlashda parchalanish ehtimoli bor. Boshqa materiallarga nisbatan qon namunasi DNKni ko'proq vaqt davomida saqlash imkonini beradi. Bundan tashqari solak va boshqa biologik izlar orqali aniqlash mumkun.

Hozirda dnk ekspertizasini otkazishda asosan namunalar bazasini yoqligi va zarur texnik jihozlarning yetarlicha emasligi asosiy muammo bolib kelmoqda. Buning yechimi esa namunalar bazasini yaratish va genom bo'yicha ro'yxatdan otkazishni amalga oshirish kerak. Mening fikrim shuki genom to'g'risidagi davlat qonunida genom boyicha royxatga olishga ma'sul etib surishtiruv, tergovga qadar tekshiruv va boshqa organlar belgilandi. dnk ekspertizasining bazasini yaratishda O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirligi ham masul etib belgilansa biologik namunalar bazasini yaratish ancha tezlashadi. Sababi yurtimizda har yili oila qurishda, haydovchilik uchun guvohnama olishda tibbiy korikdan o'tishda, qon topshirish uchun borganda va boshqa hollarda ulardan namunalar olinsa baza yaratilishi tezlashadi.

Asosiy muammolardan yana biri bu chet el fuqarolarining dnk namunasi qanday olinadi degan fikr keladi. Bunga keladigan bolsak ular chegaradan o'tayotganda ularda kasalik va virus yo'qligini tekshirish maqsadida qon tahlili o'tkaziladi. Ushbu qon tahlili otkazilganda ularni qon namunalarini ham olish va bazaga kiritish zarur deb o'ylayman. Bundan tashqari dnk ekspertizasini otkazishda zarur texnologiyalarning kamligi va ayrim texnologiyalarning mavjud emasligi muammo bo'lib qolmoqda va ularni yechimiga keladigan bo'lsak avvalo O'zbekiston Respublikasida ushbu texnologiyalarni ishlab chiquvchi korxonalarni yakka yoki boshqa davlatlar bilan hamkorlikda qurishi yoki olish hajmini yuqorilashtirishi zarur.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida jinoyatlarni tergov qilishda ekspertiza o'tkazishda dnk ekspertizasini o'tkazish muhim ahamiyatga egadir. Bu ekspertiza o'tkazish orqali biz jinoyatchi shaxsning rivojlanganlik darajasi, jinoyatdagi rolini bilib olish mumkin. Ushbu amaliyotlardan kelib chiqib aytish mumkinki respublikamizda ushbu dnk ekspertizasini keng joriy etishimiz va buni amaliyotda keng qo'llashimiz zarur. DNK ekspertisasi o'tkazish dalilning haqiqiyiligini ta'minlashda va adolatni qaror topishida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasi "genom to'grisida" gi qonun O'RQ-649-son 24.11.2020-yil
3. "Sud ex uz" internet sayti
4. Birinchi tibbiy yordam : Darslik / D.Nuraliyev va boshq. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi.
5. Dnk ekspertisasi o'quv qo'llanma.